

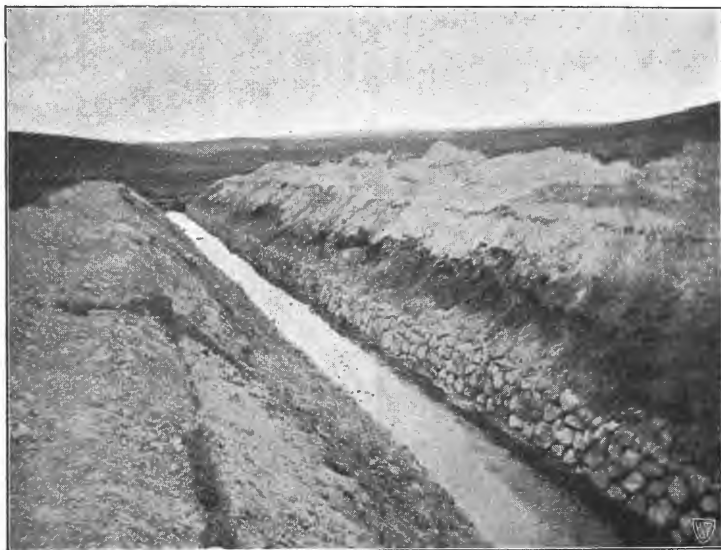
UTTAPNINGS- OG VANDREGULERINGSARBEIDER PAA JÆREN *)

UTDRAG AV STIPENDIEBERETNING FRA OVERLÆRER S. HASUND
I BERETNING OM NORGES LANDBRUKSHØISKOLES
VIRKSOMHET 1908—1909

NAAR jeg paa reisen besøkte Jæren, var det væsentlig for at se paa nogen av de mange uttapnings- og andre landvindingsarbeider, som er utført der i de senere aar, og om mulig lære forutsætningene for disse arbeider at kjende. Av dyrkningsarbeiderne derborte har det gaat stort ord i det sidste, og enkelte har ment, at de gode jærboer red kjephest over al gjærd og grænse. Der er saa megen god udyrket jord overvands endnu, at de kunde la de store uttapninger fare endnu en tid, har der været sagt.

Det er saa, at der er en masse udyrket dyrkningsjord paa Jæren endnu, saa for den saks skyld kan man endnu en tid la vand være vand. Men dyrkningsjorden er for det meste stenet og kostbar at dyrke, og ved uttapning av de grunde indsjøer indvinder man en i regelen omtrent stenfri jord, som ofte kun behøver grøftning og pløining, saa det blir en billig — og ofte frugtbar — dyrkningsjord av den. Forresten bestaar de fleste arbeider ikke i sækning eller uttapning av sjøer men i uttapning av *myrer* av forskjellig størrelse. Arbeidet bestaar da i regelen i at grave en stor hovedavløpsgrøft eller sænke det vasdrag, som er iverien for myrens opdyrking. Paa Jæren vil den slags arbeider ofte faa et stort omfang, dels fordi myrene hyppig er store og »forgrenede« ind mellem lyngrabbene, dels fordi landskapet er flatt, saa der undertiden maa graves avløp, hvis længde maa regnes i km. Myr dyrkingen, som andetsteds i vort land oftest kan foregaa stykkevis uten større foranstaltninger, blir derfor her ofte »andelsforetagender« av ganske betydelig omfang. Særlig store arbeider er dog kun et faatal. Saavidt jeg kunde se, er de utførte arbeider meget berettigede. Hvad enten myrene skal nyttes til torvstikning eller dyrking (vel oftest begge dele), maa vandet uttappes, og derved har man som ekstra vinding en forbedring av voksevilkårene paa den omgivende jord. Den jord, som indvindes ved sjøsækningene, er ogsaa for en større del myr. Flinker er jærboerne ogsaa til at utnytte de vundne fordele. Mangesteds la jeg merke til, at grøftning og opdyrking følger like efter uttapningen. Jeg mener, de har begyndt fra den rette ende og bør opmuntres til at fortsætte baade med uttapninger og anden dyrking. Der er langt frem endnu; men jærboerne ser alt i aanden hele Jæren opdyrket eller beplantet, og da vil de nok ogsaa vinde frem. Heri maa man vel ogsaa søke forklaringen til den betydelige sammenslutningsevne, som jærboerne viser i denne henseende. At samle et antal smaabrukere om uttapningsarbeider, der løper op i mange tusen kroner, pleier ikke være let, saameget mer som vedlike-

*) Se ogsaa tidligere artikler herom av landbruksingeniørassistent K. Sommerschild.
Red.

Nygravet kanal utenfor Hognestadvandet (Time).

Stokkevandets sækning.

Fra tunnelens utmunding. Vandet sees til venstre.

Stokkevandkanalen straks utenfor tunnelmunningen.
(Under arbeide).

Kanalen fra Skasvandet i Bore.
Gravet 1863.

Sænkning av Haaelven ved Neseim-Bjorland i Nærbø.

Utgravning av Herikstad- og Auglendsstemmen Time.

Kanalen fra Høilandsvånd i den største skjæring.

Utsigt over flyvesandfeltet paa den tørlagte bund av Høilandsvåndet.
Sanden bundet.

Et sandmarehalsbelte.

Kanal av den almindelige type.
Tide, nogle aar gammel.

Stemmeverk i Skalsaaen, Danmark.

holdet av hovedkanalen kommer til; men paa Jæren synes dette at gaa noksa let likesom sammenslutningen overhodet.

I Nærbø, Time, Klepp og Haaland fik jeg i de faa dager, jeg hadde til disposition, se noksa mange sænkings- og uttapningsarbeider, hvorav flere interessante. Utgravningen av *Stokkevandet* paagik; tunnelen var færdig for nogen tid siden, og man drev paa med gravning av kanalen ut til Hafrsfjorden (ved utskylning). Vandet var endnu ikke nævneværdig sænket. Arbeidet er vistnok av enestaaende art i vort land (tunnel) og har betragtelige dimensioner. Upaaregnede vanskeligheter har hindret utførelsen endel og fordyret arbeidet. Vandet var i vinter (1908—09) efter sigende næsten uttømt. Uttapningen av *Høilandsvandet* i Nærbø var maaske det interessanteste arbeide, jeg saa. Dette grunde vand var dannet ved opdæmning av strandrevlen nord for Nærland, og ved gjennomskjæring av denne opnaade man at tømme vandet ut; vandstanden i den laveste del av bunden er dog høi (ca. $\frac{1}{2}$ m.). Revlen bestaar hovedsagelig av flyvesand, og da vandet uttømtes, viste det sig, at omtrent $\frac{1}{3}$ av bunden ogsaa var flyvesand. Da denne begynde at fyke indover jordene i nærheten, maatte man til at binde den først ved gjærder, dernæst ved marehalsplantninger. Dette lykkedes fuldstændig paa kort tid. Marehalsplantningen foregaar paa den maate, at man kjører op nogen furer med plog og efterhvert kaster sandmarehalm ned i furene; i dynerne utenfor revlen kan man grave op sandmarehalm i lassevis. Saadanne marehalsbelter plantes med 30—50 m. mellemrum, og efter en to—tre aars forløp er de høie nok til at dæmme op for sandflugten. Er sanden

bundet paa denne maate, vil den formentlig kunne tilplantes med furu. Den erfaring, man her fik om dæmpning av sandflugten, agter man at anvende systematisk, naar den projekterte sænkning av Orrevandet kommer til utførelse. Her vil man i den del av vandet, som grænser op mot revet, komme til at avdække betydelige flyvesandfelter. Efterhvert som vandet sænkes, agtes sandflugten hindret foreløbig ved gjærder av bakhun og efterhvert ved plantede marehalsbelter.

De fleste arbeider forøvrig var utført paa omtrent ens maate. Hovedavløpskanalen slynget sig ut mellem morænerne og myrene med en dybde av ca. 1,5—2,0 m. og en bundbredde av i regelen mellem 1,2 og 1,5 m. Naar jordarten ikke var myr bestod den oftest av en stenblandet morænegrus, ikke meget haard. Siderne forstøttedes regelmæssig med en halvt indgravet kampestensmur, der føres noget op over flomvandsstand. Skraaningen ovenover muren viste sig ved de noget ældre arbeider at være godt græsbundet, hvorimot kanalenes bund holdt sig merkelig fri for »grøe«, hvad der vel skriver sig fra, at bunden bestaar av »dau«, stenet grus. I lerjord, som f. eks. ved Børsesjøkanalen i Gjerpen, er »grøen« en ren plage, idet den paafører opsitterne betydelige, aarlige ofre til kanalens oprensning og vedlikehold. I det hele fik jeg det indtryk, at kanalene paa Jæren vil bli noksaa billige at holde vedlike; dette er en ikke ubetydelig fordel.

UTNYTTELSE AV BLEKE OG MERGEL

SOM bekjendt forekommer der hyppig i bunden av vore torvmyrer store mængder av bleke og mergel, som hittil har været til liten eller ingen nytte, da det er forbundet med for store omkostninger at utnytte dem.

Ifølge Det Tyske Myrselskaps tidsskrift nr. 4 d. a., har imidlertid en arkitekt *Schmelzer* i Reinickendorf bei Berlin nylig opfundet en enkel og billig metode til at fremstille brændt kalk av bleke og mergel. Metoden bestaar i, at like deler bleke eller mergel og brændtorv blandes i en noget omkonstruert murstensmaskine. Maskinen, som fabrikeres av *Rixdorfer Maschinenfabrik vormals C. Schickeysen* i Rixdorf, gjøres ogsaa for hestevandring. Kalktorvstrengen skjæres i murstenslange stykker og lufttørkes, hvorefter stykkerne stables op til en mile, som brændes paa almindelig maate. Man faar nu en god gjennombrændt torvkalk, som meget godt egner sig til bygningsøiemed eller som gjødningsmiddel. Økes mængden av brændtorv i blandingen, faar man en god hydraulisk cementlignende kalk, som hurtig stivner og er ugjennemtrængelig for vand.